

Учуутал Дагданча Анастасия Гаврильевна

5 кылаас

Уруок сыала: тыл өйдөбүлүн, суолтатын быһаарарга усулуобуйа тэрийии.

Соруктара:

- Үөрэтэр: тиэмэтин быһааран, сыалын туруорунан, тэннээн, ырытан көрөн бэйэтин санаатын үллэстэн тыл өйдөбүлүн, суолтатын быһаарарга үөрэтии
- Сайыннарар: толкуйдуур, тэнниир, араарар, түмүк онгорор дьоһуу сайыннарыы, тыл саппааһын байыты
- Иитэр: тэннэ үлэлээһиннэ бэйэ-бэйэни истиһии, көмөлөсүһүү, убаастааһын

Оҕо үөрэнэр соруга: Лиэксикэ диэн тугуй?

Уруок тиэмэтэ: Лиэксикэ өйдөбүлэ.

Уруок формата: тэннэ үлэ, биирдиилээн, икки буолан үлэлииргэ дьулуһуу.

Туттуллар тэрил: Саха тылын быһаарыылаах кылгас тылдыта, ойуулар, тиэкис көмпүүтэр, бырайыактар наада

Үөрэнээччигэ үөрэх дэгиттэр дьайыыларынын ингэрии:

Билэр-көрөр үөрүйэх (познавательные УУД):

үлэ сыалын-соругун таба туруорар;

ылбыт билиитин сатаан түмэр, сааһылыыр;

билиини- көрүүнү аахпыт айымньытыттан кэбэбэстик булан ылар, өйдүүр.

Бэйэни салайар-дьаһайар үөрүйэх (регулятивные УУД):

бэйэ үлэтин сатаан былааннааһын;

хайа да үлэ кэмигэр сыал туруорары сатыыр;

тус бириэмэтин сатаан туһанар.

Тус санааны, сыһыаны сайыннарар үөрүйэх (личностные УУД):

лиэксикэ өйдөбүлүн быраабылатын тутуһан таба санарар, сөпкө суруйар;

тылдыты сатаан тутта үөрэнии;

бэйэни сыаналаныы

Бодоруһар үөрүйэх (коммуникативные УУД):

тус санаатын этэр, суруйар;

бииргэ тапсан үлэлиир.

саха тылын баайын туһанан сатаан санарар, суруйар.

Уруок хаамыыта: 1. *Үөрэнэр түгэни тэрийии: Дорооболоһуу*

Үлэни саҕалыах иннинэ уруокка бэлэммитин көрүүнү. (тэтэрээт, уруучука, үөрэнэр кинигэ миэстэлэригэр. Үлэ миэстэтэ үлэлииргэ табыгастаах буолуута)

Уруок саҕалананыыта

Тэтэрээккэ үлэ: чыыһыланы суруйуу

1 слайданан үлэ – илиискэ сөптөөх хоруйу суруйуу.

2. *Уруогу чопчулааһын:*

-Саха тылын тоҕо үөрэтэбитий? (тыллары таба ааҕаары, суруйаары, туттаары уо.д.а.)

-Тыл диэн тугуй? (санарар сана тутула)

-Тыл туһунан тугу билэбитий? (тыл туһунан билиини чуолкайдааһын)

-Тыл туһунан барытын билэбит диэн этэр кыахтааххыт дуо?

Оччобуна, бугун тугу үлэлиэхпитий, ханнык сана тиэмэни барарбыт буолуой? (тыл сана кистэлэнин арыйааһыт)

3. *Үөрэнэр соругу туруоруу:*

Үлэбитин саҕалыабын. **Кинигэнэн үлэ.**

Үлэлиэбин: мин тылы санарабын, эһиги истэбит, тэннэ искитигэр ааҕабыт.

Тугу үлэлэтибитий? (тыл өйдөбүлүн быһаардыбыт)

-Хас биирдии тыл өйдөбүллээх буолар. Лиэксикэ (гректии) – тыл диэн (грек омук

тылыттан тылбаастаммыта лексика диэн). Ол иһин тыл өйдөбүлүн тыл үөрэхтээхтэрэ тыл лиэксикэскэй суолтата дииллэр. **Слайд**

- Оччобуна, уруокпут тиэмэтэ? (тыл өйдөбүлүн тугун быһаарыы, быһаарарга эрчиллии)

4. *Үөрэнэр соругу быһаарар чинчийии үлэтэ:*

-Тыл өйдөбүлүн суолтатын хантан билиэххэ сөбүй? (тылдыттан)

Тыл лиэксикэли суолтатын быһаарага тылдыттан эрэ билэбит. Саха тылын быһаарыылаах тылдыта. Манна тыллар быһаарыылаах сурулла сылдьаллар.

Тизкини кытта үлэ.

Балыксыттар

Хобордоох курдук кыракый чонкучах алаас хоту өртүгэр алаады курдук төгүрүк күөллээх. Биһиги онно мунхалаан тахсан, уу кытытыгар чэйдии олордубут. Чуумпу күөл уута мэндээрэр. Арай күөл диэки көрбүппүт – собо ытырыылаах икки андаатар уу анныттан күөрэс гына түстүлэр. Тахсаат, ууну киэнник силэйн, кытыы диэки былдыастылар. Кэннилэриттэн оҕолоро тахсан кэллилэр.

(тылы дакаастаа) бэрэбиэркэлэнии слайд

-Туох түмүгү оноруохха сөбү? (сорох тыл өйдөбүлүн билэбит, сорох тыл өйдөбүлүн билбэспит)

Билбэт тылбыт өйдөбүлүн быһаарыабын слайд

- Маладыастар, сатаан быһаардыбыт, элбэх киһи тыл өйдөбүлүн сатаан быһаарбат, оннооҕор улахан дьоннор ыарырҕаталлара баар суол. Оччоҕуна өссө атын тыллары ааҕан өйдөбүлүн быһаарыахпыт дии саныыгыт дуу?

Тылдытынан үлэ – адаҕа, килбигий, дьарамай

Сомоҕо домох диэн тугуй? (фразеологизм) — биир уустук өйдөбүлү биэрэр суолталаах, солбуллубат тыллаах, уларыбат көрүннээх (формалаах) тыллар холбоһуктара

Айаҕа хам буолбат.

Куруутун тугу эрэ кэпси, санара сылдьар.

Тиинг мэйии.

Өйдөөх киһи.

Кураанаҕы куустарда.

Албыннаата.

Бэйэтэ да билбэккэ.

Өйдөөбөккө хаалла.

Икки ардыларыгар уу тохтубат.

Олус доҕордуулар.

5. Хонтуруолланыы

-Бугунну урукпут сыала туох этэй? (тыл өйдөбүлэ, суолтата диэн тугун биллибит)

-Тыл өйдөбүлэ, суолтатын өссө тугу быһаардыбыт?

-Ону хайдах быһаардыбыт? (тылдытынан быһаардыбыт)

-Үлэлээбит үлэбитин астынныгыт?

Оччоҕуна, бүгүммү урукпут сыала – тыл өйдөбүлэ, суолтата диэн тугун билбиһитин, тылдыт көмөтүнэн быһаара үөрэммиһитин хонтуруолланыабын.

Урук саҕалананыта ылбыт, билбит быһаарбыт үлэбитин хонтуруолланыы, сыаналаныы.

6. Сыаналаныы

Бүгүн тыл туһунан өссө биир кистэлэни арыйдыбыт. Бүгүммү урукка ылбыт билиигит инникитин көмөлөһүө дии саныыгыт дуу? Тыл өйдөбүлэ суолтатыттан ураты атын суолталааҕа буолуо дуу?

Дь.с. сурунуу эрч 90.

Тиэкиһи кытта үлэ

Балыксыттар

Хобордоох курдук кыракый **чонкучак** алаас хоту өртүгэр алаады курдук төгүрүк күөллээх. Биһиги онно мунхалаан тахсан, уу кытыытыгар чэйдии олордубут. Чуумпу күөл уута мэндээрэр. Арай күөл диэки көрбүппүт – собо ытырыылаах икки андаатар уу анныттан күөрэс гына түстүлэр. Тахсаат, ууну киэнник силэйэн, кытыы диэки былдыастылар. Кэннилэриттэн оҕолоро тахсан кэллилэр.

Сорудах: бэлиэтэммит тыл суолтатын тылдыт көмөтүнэн быһаар.

Тиэкиһи кытта үлэ

Балыксыттар

Хобордоох курдук кыракый **чонкучак** алаас хоту өртүгэр алаады курдук төгүрүк күөллээх. Биһиги онно мунхалаан тахсан, уу кытыытыгар чэйдии олордубут. Чуумпу күөл уута мэндээрэр. Арай күөл диэки көрбүппүт – собо ытырыылаах икки андаатар уу анныттан күөрэс гына түстүлэр. Тахсаат, ууну киэнник силэйэн, кытыы диэки былдыастылар. Кэннилэриттэн оҕолоро тахсан кэллилэр.

Сорудах: бэлиэтэммит тыл суолтатын тылдыт көмөтүнэн быһаар.

Тиэкиһи кытта үлэ

Балыксыттар

Хобордоох курдук кыракый **чонкучак** алаас хоту өртүгэр алаады курдук төгүрүк күөллээх. Биһиги онно мунхалаан тахсан, уу кытыытыгар чэйдии олордубут. Чуумпу күөл уута мэндээрэр. Арай күөл диэки көрбүппүт – собо ытырыылаах икки андаатар уу анныттан күөрэс гына түстүлэр. Тахсаат, ууну киэнник силэйэн, кытыы диэки былдыастылар. Кэннилэриттэн оҕолоро тахсан кэллилэр.

Сорудах: бэлиэтэммит тыл суолтатын тылдыт көмөтүнэн быһаар.

Сомоџо домох сөптөөх быһаарыытын бул:

1. Айаҕа хам буолбат - _____
2. Тиин мэйии - _____
3. Кураанаҕы куустарда - _____
4. Бэйэтэ да билбэккэ - _____
5. Икки ардыларыгар уу тохтубат - _____

Сомоџо домоххо туттуллар быһаарыылар: Олус доҕордуулар. Өйдөөх киһи. Албыннаата. Өйдөөбөккө хаалла. Куруутун тугу эрэ кэпсии, сангара сылдьар.

Сомоџо домох сөптөөх быһаарыытын бул:

1. Айаҕа хам буолбат - _____
2. Тиин мэйии - _____
3. Кураанаҕы куустарда - _____
4. Бэйэтэ да билбэккэ - _____
5. Икки ардыларыгар уу тохтубат - _____

Сомоџо домоххо туттуллар быһаарыылар: Олус доҕордуулар. Өйдөөх киһи. Албыннаата. Өйдөөбөккө хаалла. Куруутун тугу эрэ кэпсии, сангара сылдьар.

Сомоџо домох сөптөөх быһаарыытын бул:

1. Айаҕа хам буолбат - _____
2. Тиин мэйии - _____
3. Кураанаҕы куустарда - _____
4. Бэйэтэ да билбэккэ - _____
5. Икки ардыларыгар уу тохтубат - _____

Сомоџо домоххо туттуллар быһаарыылар: Олус доҕордуулар. Өйдөөх киһи. Албыннаата. Өйдөөбөккө хаалла. Куруутун тугу эрэ кэпсии, сангара сылдьар.